

**Asia** Taideteosten tekijänoikeussuoja

**Hakija** J

**Annettu** 7.2.2017

### **Tiivistelmä**

*Teoksen tilapäinen muuttaminen oli sallittua, mikäli siihen oli tekijänoikeuden haltijan lupa.*

Tekijänoikeuslaki 1 §, 3 §

### **LAUSUNTOPYYNTÖ**

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, ovatko taiteilijaryhmä ja kaupunki toimineet tekijänoikeuslain mukaisesti puvustaessaan kymmenen kaupungin julkista patsasta toteuttaessaan taiteilijaryhmän omaa performanssia.
2. Hakija on kertonut, että patsaat puettiin kantaa ottavilla asuilla ja koristeilla 16.4.2016 lähtien ja puvustuksen oli määrä olla patsaissa vappuun saakka. Patsaista otettiin valokuvia ja niiden ympärillä järjestettiin performansseja. Kuvista oli määrä koostaa kirjastoon oma näyttelynsä.
3. Tiedusteltuaan asiasta hän sai vastauksen, että asialle oli kaupungin virkamiesjohdon lupa ja että ryhmää vetänyt taiteilija oli hankkinut luvat myös patsaat tehneiltä taiteilijoilta.
4. Hakija kysyy, onko julkisten teosten asettaminen ”uuden taiteen jalustaksi” tekijänoikeuslain tulkinnan mukaan mahdollista, jos veistosten omistajilta ja teosten tekijöiltä on saatu menettelyyn lupa? Kuka määrittelee rajan hyväksyttävän ja arveluttavan taiteen rajan ja kuka sen, milloin taiteen tekijöitä tai taideteosta sinällään on loukattu? Onko kaupunkilaisten yhdenvertaisuutta loukattu, kun alkuperäisen patsaan näkeminen estyi? Entä jos lehtikuvaaja olisi tarvinnut uutiseensa valokuvan Risto Rytin patsaasta samaan aikaan sellaisenaan?

## TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

5. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

### Taideteosten tekijänoikeussuoja

6. Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa selittävä kirjallinen esitys ja kuvataiteen teos. Tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaan mm. selittävää piirustusta pidetään kirjallisena teoksena.
7. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
8. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos.
9. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos (valokuva) voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
10. Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa, ei asiasisältöä sellaisenaan. Tekijänoikeus ei suojaa teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teok-

sen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista teorioista ja opeista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla ja yltyvät siten teostasoon, saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle tai henkilöille.

11. Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan panoksen on suojaa saadaksen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan oikeus kattaa vain hänen oman suorituksensa, eikä se rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Muunnelman tekeminen tekijänoikeussuojaa saavasta teoksesta sekä sen saattaminen yleisön saataviin edellyttää alkuperäisen teoksen tekijän suostumusta. Kappaleiden valmistaminen tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla suojaa saavasta muunnelmasta sekä muunnelman saattaminen yleisön saataviin edellyttää sekä alkuperäisen teoksen tekijän että muuntelijan suostumusta.
12. Tekijälle kuuluvista taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.
13. Tekijä voi luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä. 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan, 3 §:n säännöksistä johtuvin rajoituksin, luovuttaa kokonaan tai osittain. Ellei nimenomaisesti toisin ole sovittu, teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että teoksen tekijänoikeus ja omistusoikeus teoskappaleeseen voivat olla eri henkilöillä. Tekijänoikeuslain 20 §:n mukaan teoskappaletta saadaan näyttää julkisesti, kun se on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu.
14. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

15. Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen ensimmäisen momentin mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin (ns. isyysoikeus). Säännöksen toisessa momentissa kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuvin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä (ns. respektioikeus).
16. Respektioikeus sisältää kiellon muuttaa teosta tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalatuaisuutta loukkaavalla tavalla sekä kiellon saattaa teos yleisön saataviin tekijää sanotuvin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Teosta ei saa turmella, vääristellä, tyypistää tai muuten muuttaa niin, että teoksen luonne tai muoto muuttuu taikka että teon voitaisiin muutoin katsoa loukkaavan tekijän kunniaa tai mainetta. Muuttaminen voi kohdistua sekä teokseen että teokkappaleeseen. Teon luonnetta arvioitaessa on huomiota yleensä kiinnitettävä paitsi siihen, miten teosta on muutettu tai miten se on saatettu yleisön saataviin myös siihen, mikä on ollut muutoksen syynä.
17. Tekijänoikeuslain valmisteluasiakirjoissa (komiteanmietintö 1953:5) todetaan tekijän moraalisisistä oikeuksista seuraavaa: "Niinkuin aikaisemmin on sanottu, koskee lakiehdotuksen mukaan tekijän yksinoikeus määrätä teoksestaan myös teoksen muuttamista. Teosta saisi siis muuttaa ainoastaan tekijä itse tai tulisi muuttamisen tapahtua hänen suostumuksellaan, mikäli tästä ei ole säädetty laissa poikkeusta. Jos toinen muuttaa teosta tekijän luvatta, voisi tämä ryhtyä sen johdosta toimenpiteisiin hänelle kuuluvan yksinoikeuden nojalla...Onko muutos katsottava sanotussa mielessä loukkaavaksi, on arvosteltava objektiivista mittapuuta käyttäen, kuitenkin jossakin määrin ottaen huomioon myös tekijän subjektiivinen käsitys asiasta. Selvää on, että vähäpätöisten muutosten yleensä ei voida katsoa loukkaavan tekijän droit moralia, vaan tarkoittaa kysymyksessä oleva suojaääntö lähinnä tärkeän laatuista muuttamista, vandalisointia, tyypistämistä ja muuta sellaista."
18. Tekijänoikeuslain 3 §:ssä määritellyistä moraalisisistä oikeuksistaan tekijä voi sitovasti luopua vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.
19. Oikeuskäytännössä korkein oikeus on ottanut kantaa tekijän moraalisiin oikeuksiin. Kaksi päätöksistä koskee elokuvateosta

(KKO 1967 II 74 ja 1975 II 37) ja yksi näytelmäteosta (1974 II 49). Ratkaisuista on pääteltävissä, että moraalisten oikeuksien mahdollista loukkausta on arvosteltu verrattain kriittisen objektiivisen mittapuun mukaan. Päätöksessä KKO 1964 II 74 lausuttiin, että elokuvaa sisällytettyjen kohtausten katsottiin muodostavan sellaisen henkisen luomuksen, johon kohtausten ohjaajalla oli tekijänoikeus. Korkein oikeus katsoi, että näiden kohtausten yhdistämisellä toisen henkilön ohjaamien kohtausten ja puhetekstin kanssa elokuvaksi ei tekijän luomusta ollut muutettu siten, että ohjaajan taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta olisi tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettun tavoin loukattu.

20. Tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa TN 1989:14 ja 1995:1 oli kysymys taideteosten tekijänoikeuksista ja moraalisisista oikeuksista. Lausunnossa 1989:14 reliefin siirtäminen toisiin tiloihin ei loukannut tekijän moraalisia oikeuksia. Teoksen siirtämiseen yhteydessä teosta ei saanut muuttua. Lausunnossa 1995:1 patsaan jalusta ja seremonia-alue olivat patsaan sijoitusratkaisuna muodoltaan tavanomaisia eivätkä saaneet suojaa rakennustaiteen tuotteina tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan.

### **Johtopäätökset taideteosten tekijänoikeussuojasta**

21. Tekijänoikeusneuvosto on perehtynyt sille toimitettuihin valokuviiin puvustetuista patsaista. Niistä käy ilmi, että alkuperäisten veistosten päälle on puettu eri aikakausien vaatteita sekä asusteita jotka peittävät alkuperäisen patsaan vastaavilta osin.
22. Tapauksessa on kyse edellä mainitusta tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa mainitusta respekti- eli kunnioittamisoikeudesta. Säännöksen taustalla on halu suojata tekijän persoonaa ja sen integriteettiä.
23. Respektioikeus sisältää siis kiellon muuttaa teosta tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä kiellon saattaa teos yleisön saataviin tekijää sanotuvin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Teosta ei saa turmella, vääristellä, typistää tai muuten muuttaa niin, että teoksen luonne tai muoto muuttuu taikka että teon voitaisiin muutoin katsoa loukkaavan tekijän kunniaa tai mainetta. Muuttaminen voi kohdistua sekä teokseen että teoskappaleeseen. Teon luonnetta arvioitaessa on huomiota yleensä kiinnitetty paitsi siihen, miten teosta on muutettu tai miten se on saatettu yleisön saataviin myös siihen, mikä on ollut muutoksen syynä.

24. Mainittujen tekijänoikeuslain valmisteluasiakirjojen sekä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan se, onko muutos katsottava sanotussa mielessä loukkaavaksi, on arvosteltava objektiivista mittapuuta käyttäen, kuitenkin jossakin määrin ottaen huomioon myös tekijän subjektiivinen käsitys asiasta.
25. Jos tekijä on antanut suostumuksensa teoksen muuttamiseen, olipa se tilapäistä tai pysyvää, ei muuttaja syyllisty respektioikeuden loukkaukseen. Kysymys ei teoskappaleen omistajan osalta ole tekijänoikeudellinen.
26. Tekijänoikeusneuvosto katsoo vastauksena lausuntopyynnössä esitettyyn ensimmäiseen kysymykseen: olettaen, että teosten tekijöiltä ja veistosten omistajilta on saatu menettelyyn lupa, on teosten tilapäinen muuttaminen tekijänoikeuslain kannalta sallittua. Yleisemmin se, onko tekijän respektioikeutta loukattu, määräytyy lausunnossa yllä mainittujen perusteiden mukaan. Rajanveto hyväksyttävän ja arveluttavan taiteen välillä yleisesti on maku- ja moraalikysymys, joka ei kuulu tekijänoikeuslain tulkinnaan ja siten tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan, joten näiltä osin tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa. Myöskään kysymykset kaupunkilaisten yhdenvertaisuudesta ja valokuvaaajan oikeudesta saada valokuvata taideteoksia muuttamattomina haluamallaan hetkellä eivät kuulu tekijänoikeuslain tulkintakysymyksiin eivätkä siten tekijänoikeusneuvoston tehtävien piiriin.

Puheenjohtaja

Taina Pihlajarinne

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Taina Pihlajarinne (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Ahti Vänttinen, Maria Rehbinder, Anne Salomaa, Satu Kangas, Marja Heikkilä-Kauppinen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Marja Hamilo, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.